

Vårt datum: 2025-08-25

Ert datum: 2025-05-14

Vårt dnr: 33-1106-2025

Er ref: KN2025/01042

Yttrande

kn.remissvar@regeringskansliet.se

kn.rs.remisser@regeringskansliet.se

Handläggare: Annika Israelsson

Remissyttrande över Miljöstraffsutredningens betänkande, En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem (SOU 2025:14)

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har den 14 maj 2025 tagit emot ovanstående ärende för yttrande. SGU har fokuserat på att svara på huvudfrågorna för SGU:s verksamhetsområde. Med anledning av detta vill SGU framföra följande.

SGU:s sammanfattande inställning:

SGU

anser

att de nya paragraferna 16 kap. 6 a och b §§ miljöbalken gällande utökad vandelsprövning och registerkontroll endast ska omfatta vissa utpekade branscher och omfatta sådana avfallstransporter enligt avfallsförordningen (2020:614), som inte genomförs i kommunal regi,

anser

att det behöver förtydligas i ny paragraf 16 kap 6 c § miljöbalken vad som menas med betydande inflytande och vilka personer som kan anses omfattas av vandelsprövningen,

anser

att påförda miljöstraffsavgifter av en viss storlek eller upprepade överträdelser ska inkluderas i vandelsprövningen,

anser

att gällande vandelsprövning behöver förslagen ses över för att se hur Sverige skulle kunna hämta in information från utlandet angående en sökandes vandelsprövning vid ansökan om tillstånds- eller anmälningspliktig miljöfarlig verksamhet,

föreslår

att lämplig myndighet får till uppdrag att ta fram en vägledning till stöd vid vandelsprövning,

tillstyrker

att 29 kap. miljöbalken upphör att gälla och straffbestämmelserna flyttas över i en ny miljöstrafflag,

tillstyrker

att 2 § första stycket punkt 4 miljöstrafflagen (nuvarande 29 kap 1 § första stycket punkt 3) även kommer att omfatta den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärd som ändrar vattentemperaturen eller bottenförhållandena, men att det är viktigt så

kallade 28 § anmälda verksamheter ska betraktas som att de har tillstånd från behöriga myndigheter, så att inte saneringar kompliceras, likaså att utvinning av geoenergi inte försvåras,

- tillstyrker att begreppet abstrakt fara bland annat kommer omfatta avfall och vatten,
- föreslår att vid kriminaliseringen avseende avfall behöver det förtydligas när det kommer till massor som uppstår vid byggande, såsom entreprenadberg och jordschaktmassor, vad som ska betraktas som avfall eller inte,
- föreslår att nu framlagt förslag kompletteras med att överträdelser av miljökvalitetsnormer eller överskridande av tröskelvärden eller för stora uttag av vatten som allvarligt påverkar vattenkvantiteten kriminaliseras i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1203 av den 11 april 2024 om skydd för miljön genom straffrättsliga bestämmelser att denna del av direktivet implementeras så snart som möjligt,
- anser att den föreslagna utökade användningen av företagsbot ska begränsas till sådana verksamhetstyper, där brott har varit särskilt förekommande och för avfallstransportområdet och
- föreslår att vid komplicerade miljöbrott ska en tingsrätt ha möjlighet att rekvidrera ambulerande förstärkningsresurser bestående av både juridisk och teknisk kompetens.

Motiveringar för SGU:s ställningstagande framgår nedan.

Vandelsprövningen

Miljöbrottslighet kan leda till stora rättsliga och ekonomiska konsekvenser för samhället med stor miljöpåverkan och stort lidande för enskilda. Nu gällande bestämmelse om vandelsprövning i 16 kap. 6 § MB har dock sedan den infördes fått en begränsad användning. Det har varit svårt att visa att en sökande har varit uppsåtlig eller oaktsam i sitt tidigare agerande och i rättstillämpningen har det ställts höga krav på att redovisade brister ska vara konkreta och väl dokumenterade.

SGU delar utredningens slutsats om att frågan om prövning av en sökandens hederlighet, pålitlighet och integritet, nämligen dessandel, behöver skärpas. SGU är dock inte övertygad om att nu framlagda förslag för utökad vandelsprövning är tillräckliga för att förebygga miljöbrottslighet.. Förslagen till komplettering av vandelsprövningen kommer att omfatta alla verksamheter i 9 kap. miljöbalken, d.v.s. även branscher som inte är betjänta av en utökad kontroll. Förslagen förbättrar inte heller förutsättningar för att komma åt den internationella brottsligheten. Förslagen riskerar dessutom leda till en ökad administration

Genom nu framlagt förslag utökas vandelsprövningen till att även omfatta anmälningspliktig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken genom att ny paragraf 16 kap. 6 a § MB införs. Det innebär att samtliga anmälningspliktiga verksamheter som anges i miljöprövningsförordningen kommer genomgå vandelsprövning. Det kommer att leda till en ökad arbetsbelastningen för både

tillsynsmyndigheter och verksamhetsutövare, men att den utökade kontrollen ändå riskerar att få en begränsad nytta. SGU anser att paragrafen i stället ska begränsas till sådana verksamhetskoder i miljöprövningsförordningen, där organiserade och systemhotande miljöbrottsligheten är särskilt förekommande, exempelvis verksamheter kopplade till avfall och kemikaliehantering. Nu framlagt förslag kommer inte heller åt transporter av avfall. Avfallshantering är rörlig och förflyttar sig snabbt mellan olika platser och kommuner. Vandelsprövningen behöver därför även omfatta sådana avfallstransporter enligt avfallstransportförordningen, som inte genomförs i kommunal regi.

I en ny paragraf 16 kap. 6 b § MB föreslås avseende miljöfarlig verksamhet att tillstånd kan avslås om den sökande inte anses lämplig, exempelvis på grund av tidigare brottslighet eller misskötsamhet i liknande verksamheter, är underårig, i konkurs, har näringsförbud eller har förvaltare. Paragrafen innefattar registerkontroll enligt lagen (1998:620) om belastningsregister avseende brott, där det lägsta föreskrivna straffet är fängelse.

Registerkontrollen kommer att bli omfattande och träffa samtliga branscher. Paragrafen behöver ses över och begränsas till verksamhetstyper där brott har varit särskilt förekommande, se resonemang i stycket ovan. Införandet av registerkontrollen är även begränsad till Sveriges gränser. Förslaget förbättrar därför inte förutsättningarna att hämta in information om ensökanden har misskött sig i något annat land och sedan kommer till Sverige för att starta en tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet.

Vidare föreslås i ny paragraf 16 kap 6 c § miljöbalken att om sökanden utgör en juridisk person ska vandelsprövningen även omfatta fysiska personer som har betydande inflytande. Här behöver det förtydligas vad som avses med betydande inflytande. Vilka personer ska anses omfattas av vandelsprövningen? Exempelvis om sökande är ett aktiebolag och det finns ett moderbolag, omfattar prövningen då även moderbolaget eller inte?

Utredningen förslår inga förändringar avseende 16 kap. 6 § miljöbalken. SGU anser att den paragrafen i sig har en bra utformning, men den kan behöva ses över för att se om den kan få bättre räckvidd. Det kan exempelvis ske genom att ansvarig myndighet får uppdrag att ta fram en vägledning för tillämpning och göra en översyn av dess räckvidd. Vidare vore det lämpligt att komplettera med förslag med möjlighet att hämta in information om en sökandensandel i annat land.

Utredningen har lagt fram förslag som innebär att vissa överträdelser inte längre ska vara straffbelagda, utan i stället kan bli föremål för miljö sanktionsavgifter. Vandelsprövningen behöver därför ha möjlighet väga in allvarliga överträdelser som föranlett påförande av miljö sanktionsavgifter eller för det fall miljö sanktionsavgifter har påförts vid upprepade tillfällen.

Miljö sanktionsavgifter

Nu framlagt betänkande föreslår en utökad användning av miljö sanktionsavgifter, där det för fler överträdelser ska vara möjligt att utfärda miljö sanktionsavgifter. Vidare har en översyn av avgiftsnivåerna för miljö sanktionsavgiften setts över, för att säkerställa att dessa är avskräckande och proportionerliga. För att undvika oproportionerliga sanktioner föreslås även särskilda regler för mikroföretag och ideella verksamheter.

SGU ställer sig positiv till att användningen av miljöstraffsavgifter utökas till att omfatta fler överträdelser, framför allt sådana brott som kan definieras som administrativa brott. Vidare är det positivt att otillåten miljöverksamhet kommer omfattas av miljöstraffsavgift, men att gränsdragningen gentemot andra miljöbrott behöver förtydligas.

Skärpt miljöstraffrätt

Utredningen föreslår i övrigt en skärpning av miljöstraffrätten. Förslagen innebär i korthet att miljöstraffbestämmelserna flyttas från miljöbalken till en egen lag. Straffskalorna höjs för vissa allvarliga miljöbrott, exempelvis grovt miljöbrott. Nya brottstyper införs. Vidare förtydligas reglerna kopplat till företagaransvar. Därutöver omfattas abstrakt fara för bland annat otillåten miljöfarlig verksamhet, avfall och vatten.

SGU tillstyrker att miljöstraffbestämmelserna överförs från miljöbalken till en egen lag, att straffskalorna höjs för vissa allvarliga miljöbrott, exempelvis grovt miljöbrott.

2 § första stycket punkt 4 miljöstrafflagen (nuvarande 29 kap 1 § första stycket punkt 3) utvidgas till att även omfatta den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärd som ändrar vattentemperaturen eller bottenförhållandena. SGU delar utredningens bedömning att förändringen kommer leda till ett utökat skydd för vatten generellt. Det är dock viktigt att så kallade 28 § anmälda verksamheter ska betraktas som att de har tillstånd från behöriga myndigheter, så att inte saneringar kompliceras. Vidare får inte utvinning av geoenergi försvåras

SGU är vidare positiv till att begreppet abstrakt fara även kommer att omfatta bland annat avfall och vatten. Det innebär att en gärning kan vara straffbar även om en konkret skada inte har uppstått, men där gärningen har skapat en situation som typiskt sett innebär en risk för skada eller fara för miljön eller människors hälsa. Det ger större möjligheter att kunna ingripa tidigare i ett händelseförlopp och därmed förebygga allvarliga miljöskador. Det är särskilt angeläget inom grundvattenrelaterade frågor, där skador ofta är irreversibla och svåra att reparera i efterhand. En påverkad grundvattenförekomst är exempelvis mycket svår att återställa om den har blivit förorenad.

Vid kriminaliseringen avseende avfall behöver det förtydligas när det kommer till massor som uppstår vid byggande, såsom entreprenadberg och jordschaktmassor, vad som ska betraktas som avfall eller inte. Förhöjda halter av svavel i berget (och arsenik) har skapat utmaningar för hanteringen av entreprenadberg. Det är ofta svårt att i förväg uppskatta hur stora mängder av sådana massor som kommer produceras. Dessa är ofta svåra spåra för att kunna fastställa ursprunglig ägare till.

EU:s miljöbrotts direktiv har uppdaterats och är ersatt av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1203 av den 11 april 2024 om skydd för miljön genom straffrättsliga bestämmelser och om ersättande av direktiven 2008/99/EG och 2009/123/EG. I direktivet straffbeläggs överträdelser av miljökvalitetsnormer eller överskridande av tröskelvärden eller för stora uttag av vatten som allvarligt påverkar vattenkvantiteten. SGU hade gärna sett att utredningen lagt fram förslag även avseende detta. Skador på Sveriges grundvattenresurser kan vara irreversibla eller ytterst svåra att reparera i efterhand. Våra vattenresurser är viktiga utifrån ett hållbarhetsperspektiv, inte minst kopplat till Sveriges dricksvattenförsörjning och beredskapsförmåga. Sveriges gemensamma vattenresurser behöver därför ges ett bättre skydd. SGU anser att framlagt förslag därför behöver kompletteras i detta hänseende alternativt att denna del av direktivet implementeras så snart som möjligt.

Företagsbot

Utredningen konstaterar att miljöbrott ofta begås inom ramen för företagsverksamhet och att företagsbot är en viktig sanktion. Företagsbot föreslås kunna användas i fler fall än idag, särskilt vid systematiska överträdelser där företaget har brustit i sin kontroll eller tillsyn. Företagsboten kopplas till brister i organisationens struktur, ledning och kontrollsystem. Det föreslås även att företagsbot ska kunna kombineras med andra administrativa sanktioner, såsom miljöstraffavgifter, i vissa fall där det är motiverat. Detta för att skapa ett mer flexibelt och effektivt sanktionssystem.

SGU ställer sig positiv till att företagsbot införs för fler kategorier. Målet är dock att komma åt dem som systematiskt har misskött sig, men samtidigt omfattar företagsboten samtliga koder i miljöprövningsförordningen. SGU anser att den utökade användningen av företagsbot ska begränsas till sådana verksamhetstyper, där brott har varit särskilt förekommande och för avfallstransportområdet.

Ett nationellt tillsynsregister och ett företagsbotsregister

Utredningen lägger inga förslag om införandet av ett nationellt tillsynsregister och ett företagsbotsregister utöver utredningens uppdrag. SGU delar utredningens bedömning om att ett sådant register skulle underlätta informationsutbytet mellan myndigheter och få en särskilt stor betydelse inom avfallsområdet. Missförhållanden inom avfallshantering är något som kan leda till förorening av grundvatten och därmed kan få negativ påverkan på dricksvattenförsörjningen. Dessutom kan det leda till förorening av mark, som inte blir användbar och som sedan kan komma att behöva saneras. När det kommer till just avfallshantering bedrivs den i vissa fall som en ambulerande verksamhet, som snabbt rör sig mellan kommunerna. Ett snabbt agerande från tillsynsmyndigheterna kan då vara avgörande. Informationsdelning mellan myndigheter kan då bli tungan på vågen för snabb upptäckt. Det är av stor vikt att verksamhetsutövarna inte behöver lämna information på fler ställen än nödvändigt. Det är lämpligt att frågan utreds vidare.

Harmonisering med EU:s direktiv om miljöbrott 2024/1203 av den 11 april 2024

EU:s miljöbrotts direktiv har uppdaterats och är ersatt av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1203 av den 11 april 2024 om skydd för miljön genom straffrättsliga bestämmelser och om ersättande av direktiven 2008/99/EG och 2009/123/EG. I direktivet, som syftar till att harmonisera medlemsländernas straffrättsliga hantering av miljöbrott har miljö kvalitetsnormer fått ett starkare rättsligt skydd inom hela EU. Utredningen har tagit del av direktivet, men inte lagt fram förslag för hur direktivet kan införlivas i svensk rätt, Utredningen har däremot vinnlagt sig utan nu framlagda förslag inte sk motverka kommande implementering av direktivet. SGU hade gärna sett att utredningen hade implementerat direktivet, särskilt när det gäller de nya kraven på kriminalisering av överträdelser av miljö kvalitetsnormer eller överskridande av tröskelvärden eller för stora uttag av vatten som allvarligt påverkar vattenkvantiteten

Övriga tankar

Miljöbrottsmål prövas idag av den tingsrätt där brottet har begåtts. Miljöbrott kan vara komplexa och kan därför ta lång tid att utreda. Det är av stor vikt att målen kan få snabba avslut och att de som begår miljöbrott ska kunna hållas ansvariga för sina handlingar. Snabb lagföring och en förbättrad effektivitet kan bidra till att både förbygga miljöbrott och skydda miljön, vilket skulle bidra till förbättrat skydd av mark och grundvatten. Tingsrätterna behöver ha tillgång till tillräckliga

utredningsresurser. Den enskilda tingsrätten skulle exempelvis kunna ges möjlighet att rekvirera ambulerande förstärkningsresurser bestående av både juridisk och teknisk kompetens vid behov.

Eftersom många utredningar pågår samtidigt eller har avslutats i närtid som behandlar frågan om miljöbrottslighet och lagefterföljning är det svårt att fullt ut överblicka konsekvenserna av framlagda förändringar. Det är därför lämpligt att vissa förslag till ändringar i olika utredningar genomförs samtidigt i tid för att respektive förslag ska få bäst effekt, eftersom de i vissa fall är förutsättningar för varandra.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Anette Madsen.

I den slutliga handläggningen av ärendet har även enhetscheferna Erika Skogsjö och Frida Öhlén, projektledarna Jerry Forsberg och Kristina Sjödin samt juristen Caterina Carreman deltagit. Juristen Annika Israelsson har varit föredragande.

Anette Madsen

Annika Israelsson

Kopia till:

Susanne Claesson susanne.classon@regeringskansliet.se
kn.rs@regeringskansliet.se

Robert Bjersander